

Çeşm-i Cihan

Çeşm-i Cihan:

Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları E - Dergisi

ISSN: 2149-5866

Sayı: 11 (Temmuz) 2024 s.122-138, TÜRKİYE

DOI: 10.30804/cesmicihan.1494971

Araştırma Makalesi

BARTIN MANİLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Burcu CERYAN*

Öz: Halk şiirinin önemli türlerinden olan mani türü zaman içinde kimi değişim ve dönüşümler yaşasa da önemini hiç kaybetmeyen bir tür olmuştur. Mani nazım şekli ve türünün ortaya çıkardığı 'mani söyleme geleneği' de yüzyıllardan bu yana kuşaklar boyunca aktararak günümüze kadar yaşamıştır. Ancak zamanla meydana gelen kültürel değişimler, göçler ve en önemlisi de teknolojidен olumsuz yönde etkilenmekten kaçamamıştır. Bartın ili, Türkiye'nin Batı Karadeniz Bölgesi'nde yer alan tarihî, turistik değerleri, ormanları ve doğal güzellikleri yönünden önemli ve gelişmekte olan illerden biridir. Bartın'da mani söyleme geleneği, yukarıda bahsedilen tüm olumsuz değişimlere rağmen eskisi gibi olmasa da hâlâ devam etmektedir. Yörede bilhassa toplu ortamlarda icra edilen mani söyleme geleneği büyük toplanma zamanlarında daha çok ön plana çıkmaktadır. Bunlar düğünler, kına geceleri, bayramlar ve çeşitli kutlama zamanları olarak sıralanabilir. Bu bağlamda Bartın'da mani söyleme geleneği geçmişten günümüze kadar değişerek gelen, sosyal ve kültürel değerleri de içinde barındıran bir gelenek olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmada da bu geleneğin devam ettiği alanları metin merkezli bir yaklaşımla tespit ederek mani söyleme geleneğinin gelecek nesillere doğru bir şekilde aktarılmasına yardımcı olmak amaçlanmıştır. Bu amaç bağlamında, Selâhattin Çilsüleymanoğlu tarafından Bartın yöresinden derlenen maniler konularına göre tasnif edilmiş ve çeşitli başlıklar ortaya çıkarılmıştır. Ortaya çıkan bu başlıklar altında da mani örnekleri incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bartın, Kültür, Mani, Gelenek, Mani Söyleme Geleneği.

A REVIEW ON BARTIN MANIS

Abstract: The mani genre, which is one of the important genres of folk poetry, has never lost its importance even though it has experienced some changes and transformations over time. The 'tradition of singing mani', which emerged from the mani verse form and genre, has been passed down through generations for centuries and has survived until today. However, it could not escape being negatively affected by cultural changes, migrations and most importantly, technology that occurred over time. Bartın province is one of the important and developing provinces in the Western Black Sea Region of Turkey in terms of its historical, touristic values, forests and natural beauties. The tradition of singing mani in Bartın still continues, although not as before, despite all the negative changes mentioned above. The tradition of singing mani, which is performed especially in public environments in the region, comes to the fore during large gatherings. These can be listed as weddings, henna nights, holidays and various celebration times. In this context, the tradition of singing mani in Bartın appears as a tradition that has changed from past to present and includes social and cultural values. In this study, it is aimed to help transfer the mani tradition to future generations correctly by identifying the areas where this tradition continues with a text-centered approach. In the context of this purpose, the manis compiled by Selâhattin Çilsüleymanoğlu from the Bartın region were classified according to their subjects and various titles were revealed. Mani examples were examined under these emerging headings.

Keywords: Bartın, Culture, Mani, Tradition, Tradition of Saying Mani.

Başvuru/Submitted: 03.06.2024

Kabul/Accepted: 07.06.2024

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Bartın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, ORCID: 0009-0000-6320-2652, ceryanburcu@gmail.com.

Giriş

Mani türü, anonim halk şiirinin en yaygın türü olarak kabul edilmektedir. Bunun sebebi ise söylenmesinin kolay oluşu, kısa oluşu, ezgisel açıdan akılda kalıcı oluşudur. Mani söyleme geleneği çeşitli yörelerde devam ettirilmekle birlikte Türk dünyasında da bazı değişiklikler göstererek yerini almaktadır. Maniler, söylendikleri kesimin kültürel özelliklerini taşıyan bir türdür. Nesiller boyunca kullanılan bu tür, adeta kültürel bir köprü vazifesi görmektedir.

Mâni söyleme geleneği, asırların deneyimlerinden süzülerek şekillenmiş, belirli kuralları olan, nesilden nesile aktararak günümüze ulaşmış bir gelenektir. Mânilerde Anadolu insanının düşünce yapısını, beğenisini, dertlerini, kıskançlıklarını, özlemlerini, sevgilerini, kısacası ortak kültürün yansımasını görürüz (Artun, 2000, 1).

Mani türü, bilinen en yaygın biçimi ile yedi heceli dört dizeden oluşan, "aaxa" şeklinde uyaklanan bir nazım türüdür. Görünüşte tek dörtlükten oluşan bu tür bir anlam bütünlüğü taşımak zorundadır.

Az sayıda olmakla birlikte farklı hece ve dize sayısı olan maniler de vardır. Kısa olmaları bakımından halk bilgisi ürünlerinden fıkralar gibi kolayca öğrenilebilen veya ezberlenebilen bir özelliğe sahip olmaları, mânilerin halk arasında yayılmasını kolaylaştırmakta ve bu suretle de ilk yaratıcılarından bağımsızlaşan mâniler, bütün toplumun edebî mahsulü yani "anonim" ürün hâlini almaktadır (Ekici, 2002, 24). Mâni; Türkiye’de ve Türkiye dışındaki Türk boylarında farklı isimlerle kullanılmaktadır. Türkiye’de; “mâni”, “meâni”, “mâna”, “hoyrat”, “bayatî”, “türkü”, “horyat”, “karşı-beri” (Boratav, 1997, 285-286); “dörtleme”, “deyişleme”, “meni”, “ficek”, “pişrevî”, (Kaya, 1999, 10); “kaşka”, “mesel” (Akalin – Şimşek, 2003, 279-281) gibi isimler kullanılırken Türkiye dışında ise; “mâni”, “bayatî”, “cır”, “çın” (Boratav, 1997, 285); “aytipa”, “kayım”, “ülenek” (Köprülü, 2009, 294) gibi farklı isimler kullanıldığı görülmektedir.

Halk arasında mâni söylemek için “mâni yakmak”, “mâni düzmek”, “mâni atmak” deyimleri kullanılırken mâni söyleyen kişilere genellikle “mânici”, “mahnıcı”, “mâni yakıcı”, “mâni düzücü” (Dizdaroğlu, 1969, 67); “mâni atıcı”, “mânici başı”, “mânidar” (Büyükokutan, 2007, 256) denilmektedir.

Manilerin, söyleniş kolaylığı ve hacim kısalığı bakımından diğer türlere göre kullanım alanları daha fazladır. Manilerin kullanım alanlarının fazlalığı sebebiyle tür tanımlamasının kolaylığı bakımından bir tasnife ihtiyaç duyulmaktadır. Boratav bu ihtiyaca istinaden manileri, “söylenmesine vesile olan yerlere ve şartlara göre” bir sınıflandırma yapmıştır:

1. Niyet, fal (yorum) manileri
2. Sevda manileri
3. İş manileri

4. Bekçi ve davulcu manileri
5. İstanbul'da bazı sokak satıcılarının manileri
6. İstanbul Meydan Kahvelerinin cinaslı manileri
7. Doğu Anadolu'da hikâye manileri
8. Mektup manileri (Boratav, 1988, 176-178).

Farklı bir bakış açısıyla hazırlanmış bir başka tasnif ise Doğan Kaya'ya aittir:

A. Yapılarına Göre Mâniler

1. Hece Sayısına Göre Mâniler (a. Dört heceli, b. Beş heceli, c. Yedi Heceli, d. Sekiz heceli, e. On bir heceli mâniler)

2. Mısralarına Göre Mâniler (a. Düz mâniler, b. Kesik/Cinaslı mâniler, c. Yedekli mâniler, d. Müstezat mâniler)

B. Hazırlanış ve Uygulanışlarına Göre Mâniler (1. Niyet mânileri, 2. Katar mânileri, 3. Karşılıklı mâniler, 4. İş yaparken söylenen mâniler, 5. Saya mânileri, 6. Bayraktar mânileri)

C. Konularına Göre Mâniler (Kaya, 1999, 1-2).

Mani dizelerinin arasında bir anlam bütünlüğü olup olmadığına dair iki farklı görüş söz konusudur. P. Naili Boratav'a göre, mânilerin ilk dizeleri "bir bakıma mâniciye son iki dizeye yükleyeceği duyguyu, düşünceyi en özlü biçimiyle anlatacak sözleri arayıp düzenlemek için vakit kazandıran bir basamak" (2000, 174-175) niteliğindedir.

Hikmet Dizdaroğlu, mânilerdeki "ilk iki dize giriş niteliğindedir; dördünlüğün anlam yükünü üçüncü ve dördüncü dizeler taşır" görüşünü öne sürer (1969, 55).

Doğan Kaya'nın ilk iki mısra hakkındaki düşünceleri ise şöyledir: "Manilerin ilk iki mısrasında genellikle hazırlık sözlerine yer verilir. Eskiler bu sözlere mühmelât veya zevaid derlerdi. Bir başka deyişle bu mısralar; doldurma mısralar olarak isimlendirilir" (1999, 29).

Şükrü Elçin, "mânilerde ilk iki mısra bir bakıma duygu, düşünce ve hayalin girişini teşkil eder. Dinleyenin veya okuyanın dikkat ve ilgisini çekmeye yarayan bu iki mısradan sonra üçüncü ve hususiyle dördüncü mısra asıl konuyu vermeye çalışır" (2004, 281) görüşüne sahiptir.

Cem Dilçin de, mânilerin ilk iki dizesinin uyağı doldurmak ya da temel düşünceye bir giriş yapmak için söylendiği görüşüne sahiptir (2005, 279).

Bunların yanı sıra Ali Çelik, mânilerin mısraları arasında anlam bütünlüğünün olduğunu düşünen araştırmacılardandır. Doldurma mısra ifadesi yerine bu dizelerin bir şekilde asıl temayı bize hatırlattıkları, bizleri asıl mânâyâ götürdükleri için "tedai mısraları" olarak adlandırılmalarını teklif eder. Bunların aynı zamanda bir nevi resmin arka planı yani fonu gibi olduklarını ifade etmekte ve fon ne kadar renkli, canlı, güzel olursa asıl unsurun da o kadar güzel gözükeceğini söylemektedir. Mânilerin ilk mısralarındaki ses ahengi, kafiye yapısı, kullanılan

kelimelerin taşıdığı mânâlar, asıl mesajı taşıyan son iki mısranın temelini oluşturmaktadır (2001, 101).

Mânilerin ilk iki dizesinin “doldurma mısra” olduğuna karşı çıkan bir diğer araştırmacı Seyfi Karabaş’tır. Karabaş’ın konuyla ilgili görüşleri şu şekildedir: “Mânilerin ilk yarılarını anımsama eğilimi uyakların büyüleyici niteliğinden değil, o uyakların da yardımıyla ilk yarılarda bulunan anlamların mânileri kullananlar için değerli olacak denli önemli olmalarındandır. Çağrışım ilk yarılarının anımsanmalarında etken değil, ilk yarılardaki güçlü anlamların sonucudur. Bir başka biçimde demek gerekirse mâniler, ilk yarlarıyla ikinci yarıları arasında güçlü anlam bağları bulunan karmaşık yırlardır” (1999, 93).

Maninin ilk iki dizesi hakkında farklı görüşler aşikârdır. Ancak doldurma dize olarak nitelendirilen ilk iki dizinin öylesine söylenmediği, konuyla ilgisinin olmadığı düşüncesini öne sürmek pek de doğru olmayacaktır. Görünüşte son iki dizeyle alakası olmadığı görünse de konuyla bir bütünlük içerisindedir. Asıl verilmek istenen mesaja, son dizelere hazırlık niteliğindedir. Bunun yanı sıra sadece hazırlık manasında değerlendirmek de çok doğru bir tabir değildir. İncelemeye aldığımız manilerde de görüldüğü üzere ilk iki dize bize o yörenin kültürel, sosyal, ekonomik ve doğal çevrelerini yansıtan unsurlar barındırmaktadır.

Son iki dize ise verilmek istenen mesajın, duygu ve düşüncelerin, istek ve arzuların veyahut şikâyetlenmelerin dile getirildiği yerdir. Bu açıdan değerlendirildiğinde Bartın'a ait yer isimlerinden faydalandığı, ırmağının sürekli manilere konu olduğu ve Bartın'da yetişen tarım ürünlerinin de ilk iki dizede sıkça yer aldığı görülmektedir.

Mani söyleme geleneği, yüzyıllardan bu yana kuşaklar boyunca aktararak günümüze kadar gelmiştir. Değişim ve dönüşüm söz konusu olsa da önemini yitirmeyen bir türdür. Ancak zamanla meydana gelen durumlardan; kültürel değişim, farklı yerlere göç ve en önemli nedenlerden birisi olan teknolojiden olumsuz yönde etkilenmekten kaçamamıştır.

Bartın Manileri

Bartın ili, Türkiye'nin Karadeniz Bölgesi'nde Batı Karadeniz Bölümü'nde yer alan tarihî, turistik değerleri, ormanları ve doğal güzellikleri yönünden önemli ve gelişmekte olan illerden biridir. 1991 yılında Zonguldak ilinden ayrılarak il statüsüne kavuşmuştur (Asma, 2007, s. 23). Doğusunda Kastamonu, güneyinde Karabük, batısında Zonguldak illeri, kuzeyinde Karadeniz bulunur. Orman bakımından zengin olan ilin büyük bir kısmı Küre Dağları Millî Parkı sınırları içerisinde yer almaktadır. Bartın Çayı da Türkiye'de üzerinde taşımacılık yapılan tek akarsudur (Çilsüleymanoğlu, 1996, s. 21). Bartın'ın hâlen Merkez, Amasra, Ulus ve Kurucay ile olmak üzere

4 ilçesi, Arıt, Kozcağız, Kumluca ve Abdipaşa beldeleriyle birlikte 9 belediye, 262 köyü vardır (Sözbir, 2010, s. 82).

Bartın'da mani söyleme geleneği, yukarıda bahsedilen tüm olumsuz dönüşümlere rağmen eski rağbetinde olmasa da hâlâ devam etmektedir. Bilhassa toplu ortamlarda icra edilen mani söyleme geleneği büyük toplanma zamanlarında daha çok ön plana çıkmaktadır. Bunlardan birisi ve en önemlisi de düğünlerdir. Eskiden köy yerlerinde gençler için tanışma alanları olarak kafe, çay bahçesi gibi mekânlar bulunmamaktadır. Dolayısıyla gençlerin birbirlerini görüp beğeneceği yerler sayılıdır. Bu sayılı mekânlardan biri de düğünlerdir. Düğünlerde kızlar ve erkekler karşılıklı olarak mani şeklinde birbirlerine türküler söyleyerek anlaşmaya çalışırlar. Bu şekilde kim kimden hoşlanmışsa karşı tarafa duygularını açık eder. Bir diğer toplanma ortamı ise kız evinde yapılan kınalardır. Burada ise kına yakmak için gelini odaya getirirken toplu bir şekilde mani yakıldığını duyarız (Erol Çalışkan, 2019, 427). Bir başka kullanım alanı ise Tepeycük ve Bettam geleneğindedir. Bettam geleneği, Rumların paskalya günlerinin sona ereceği günden birkaç gece önce veya o geceye rastlayan günde yapılmaktadır. Hemen her mahallenin gençleri ve çocukları bir araya toplanarak yapılır. Uzun bir sopa ucuna sabitlenen sepet, alay halinde grubun elinde sokak sokak dolaştırılmaya başlanır. Evden eve dolaştırılırken, kafilenin en önündeki çocuğun elindeki sepet pencerelere doğru yükseltilir. Çocuklardan oluşan bu kafiye, gündüz veya akşamdan yatsıya kadar, mahallelerin bütün evlerini sıra ile dolaşırlar. Bu işlemi yaparken hep bir ağızdan mani söylerler. Bir diğer kullanıldığı yer Helesa geleneğindedir. Bayramdan bir gün önce Arefe günü akşamı namazdan sonra gençler bir araya gelirler. Bir küfe alarak ev ev dolanırlar. Kapıya geldiklerinde içlerinden birisi maniye söyler, nakarat kısmında ise hep bir ağızdan söylerler ve bahşiş isterler. Bahşiş geleneğine zamanla fındık, şeker, helva gibi farklı ürünler de dâhil olmuştur. Bayramlarda da mani atma geleneği yaygındır. Adetler üzerine ev ev dolaşan genç kızları yangunları (âşıkları) takip ederler. Kızlar ziyaret için eve girdiklerinde hemen pencere kenarlarına ya da balkonlara koşarlar. Yangunlarının duyacakları sesle ya türkü çağırırlar ya da çoğunluk olarak mani okurlar (Erol, 2015, 47-62).

Bütün bu bilgiler ışığında Bartın'da mani söyleme geleneği geçmişten günümüze kadar değişerek gelen, sosyal ve kültürel değerleri de içinde barındıran bir gelenek olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmada da bu geleneğin devam ettiği alanları tespit ederek mani söyleme geleneğinin gelecek nesillere doğru bir şekilde aktarılmasına yardımcı olmak amaçlanmaktadır. Bu amaç bağlamında, Selâhattin Çilsüleymanoğlu tarafından Bartın yöresinden derlenen maniler tasnif edilmiş ve çeşitli başlıklar ortaya çıkmıştır. Söz konusu başlıklar şu şekilde verilebilir:

Sevda Manileri: Âşıkların sevdikleri için dile getirdikleri manilerdir. Duygu yüklü bu maniler bir nevi aşığın sevdiğine açılma yollarından biridir. Düğünlerde, bayram ziyaretlerinde, çeşme başlarında ya da tarla başında iş görürken sevgilinin duyacağı şekilde dile getirilir.

A benim sevdiceğim
Çok geldi göreceğim
Mevtime sebep sensin
Vallahi ben öleceğim (Çilsüleymanoğlu, 1996, 975)

Görüldüğü üzere mani, sevgiliyi görme arzusuyla yanıp tutuşan âşığın duygularını dile getirmektedir. Eğer ölürse sorumlusunun sevdiği olduğunu söyler. Onu öyle çok göresi gelmiştir ki eğer görmezse öleceğini düşünmektedir. Ölürse de sebebi; kendini göstermeyen sevdiği olduğunu söylemektedir. Tüm manilerde olduğu gibi bu maninin de zamanla söyleyeni unutulmuştur ve halka mal olmuştur.

Beni seven yâr bana
Feda olsun can sana
Bak karşıda duruyom
Dünür gönder babama (Çilsüleymanoğlu, 1996, 979)

Yârini ne kadar sevdiğini, onun için canını feda edebileceğini söylemektedir. ‘Ben seni böylesine sevip karşıda durabiliyorsam sen de sevdiğini göster ve beni babamdan istet’ bekleyişi mevcuttur. Hem sevdiğine kavuşmak isteği hem de karşı tarafın niyetini görmek için söylenen bir manidir. Bir başka ifadeyle evlenme isteğini dile getirme de denebilir.

Benim sana sevdiğimi
Kimselere söyleme
Bu dertten çektiğimi
Dille düdük eyleme (Çilsüleymanoğlu, 1996, 984)

Âşık o kadar büyük sevda ve çile çekmektedir ki bunun duyulmasını istememektedir. Kızın adının çıkması, kötü anılması gibi durumlardan dolayı da korkmaktadır. Ancak bir yandan da bu sevda illetinden neler çekmektedir. Bu dertten mustarip olduğunun da duyulmasını istemez. Sevgiliye tembihte bulunur, bu hâlimi biliyorsun ama bunu ağzında sakız etme kimselere duyurma diye isteğini dile getirir.

Aşkımın ilk yıldızı
Kalbimde vardır sızı
Herkesten kıskanırım
Sevdiceğim şu kızı (Çilsüleymanoğlu, 1996, 973)

Sevdasının büyüklüğü, aşkının yıldızı olarak tabir edilmektedir. Kalbindeki sızıdan kasti ise sevdiğine duyduğu aşktır. Sevdiceği kızı herkesten kıskandığını dile getirmektedir. Yine kıskanma olayı da sevdiceğine olan sevgisinin büyüklüğünden dolayıdır.

Mektup yazdım vardı mı?

Yar eline aldı mı?

Mektubu okuyunca

Oh diyerek yandı mı? (Çilsüleymanoğlu, 1996, 986)

Eskiden mektup yazmanın yeri ve önemi farklıydı. Günümüz teknolojisinden farklı olarak iletişim imkânları sınırlıydı. Mektup, bu eski dönemin en önemli iletişim yöntemlerinden biriydi. Sevgiliyle iletişim, mektuplaşma geleneği ile sağlanırdı. Söylenen maniye göre, yazılan mektupta yer alan duyguların içine bir de beklemek ve hasret girince sevda iyice yangına dönmektedir.

Hasret/Özlem Manileri: Doğrudan söylenemeyen duygu ve düşünceler, mâniler aracılığıyla karşı tarafa aktarılmıştır. Ayrılık acısı, hasret, gurbet, kırgınlık, sitem, aşk, pişmanlık gibi pek çok duygu çoğu zaman mânilerle dile getirilmiştir (Gümüş, 2023, 31).

Sevgiliye kavuşamama ya da sevgilinin uzak diyarlara gitmesi durumunda ardından söylenen maniler Hasret/Özlem Manileri grubuna girer. Bu tür manilerde sevgiliye duyulan özlem dile getirilir. Zamanla ilk söyleyeni unutulup halka mâl edilmişler ve evrensel duyguları aktarmışlardır. Bu yüzden birçok sevgilinin duygularına bu maniler tercüman olmuştur.

Bahar bitti yaz oldu

Her taraf ayaz oldu

Seni burda beklerken

Bıyıklarım buz oldu (Çilsüleymanoğlu, 1996, 986)

Sevda çekmenin önemli bir aşaması da özlemdir. Mevzu sevmek değil biraz da bekleyebilmektir. Bekleme aşamasında sevgili ne kadar hasret duyduğunu çeşitli ifadelerle maniye döker. Bu manide de ne kadar çok beklediğini değişen mevsimler metaforu üzerinden aktarmaktadır.

Dağda çimen bitmez mi?

Davarlara yetmez mi?

Kavuşalım bir tanem

Bu hasretlik yetmez mi? (Çilsüleymanoğlu, 1996, 980)

Âşık, kavuşmak isteğini farklı sorular üzerinden dile getirmektedir. Yörede yetişen davarlar ve davarlara yemek olan çimlerden yararlanarak aslında cevabını bildiği soruları yöneltir ve artık kavuşmak istediğini söyler.

Dön beri gel izime

Yar kulak ver sözüme

Gece gündüz aşkıydan

Uyku girmez gözüme (Çilsüleymanoğlu, 1996, 983)

Yârının kendi izinden gelmesini, kendi sözünü dinlemesini ve aşkından ne kadar hasret çekip uyuyamadığını dile getirmektedir.

Gırandan yol aşmaz mı?

Sandallar dolaşmaz mı?

Sil gözüyün yaşını

Sağ olan kavuşmaz mı? (Çilsüleymanoğlu, 1996, 977)

Manide, teselli verme amacı güdülmektedir. Aslında cevabını bildiği soruları sorar. Ağlayan sevgiliye ağlamaması gerektiğini ve ölüm olmadığı takdirde kavuşmanın mümkün olduğunu söylemektedir.

Sevdiceğim inciler

Pek yakışmış gerdana

Canım ile fedadır

Yeter ki sen gel bana (Çilsüleymanoğlu, 1996, 987)

Âşık bu manide sevdiceğini çok özlediğini, uğruna canını bile verebileceğini söylemektedir. Yeter ki sevdiceği kendisine gelsin. Yeter ki sevdiğine kavuşabilsin. Sevgiliye duyulan hasretin büyüklüğü dile getirilmektedir. Bu uğurda feda edilebilecek ne varsa ortaya konulmaktadır.

Ayrılık Manileri: Bu gruptaki maniler, sevgiliden ayrılmak zorunda kalanların duygularını barındıran manilerdir. Bu ayrılıklar kimi zaman sevgili kaynaklı kimi zaman aile kaynaklı kimi zamansa araya giren üçüncü kişi kaynaklı olabilir. Bu ayrılığın verdiği üzüntüyle dile gelen sözler olarak karşımıza çıkarlar.

Saçım uzun kalkmaz mı?

Yar yüzüme bakmaz mı?

Beni yardan ayıran

Hiç Allahtan korkmaz mı? (Çilsüleymanoğlu, 1996, 970)

Üçüncü kişi sebebiyle yâriden ayrılmak zorunda kalan birinin isyanı niteliğinde karşımıza çıkan bir mani örneğidir. Sevdiğinden ayıran kişiye bunun karşılıksız kalmayacağını, Allah katında bunun günah olduğunu söylemektedir. Allahtan korkan birinin yani inançlı birinin buna yeltenmeyeceğini, seven iki insanı ayıramayacağını dile getirmektedir.

Sarı kâğıt yazılmaz

Alın yazı bozulmaz

Yâr terketti diyerek

İple boyundan asılmaz (Çilsüleymanoğlu, 1996, 987)

Sevdiğinden ayrılan âşığın bu hasretle intihar etmesinin doğru olmadığını anlatan bir manidir. Dini inancımıza göre alın yazısının değişmeyeceğini dile getirir. Manide sevdiğinden ayrılmanın ne kadar acı verici olduğunu ve bu doğrultuda kendi canından bile vazgeçebileceğini anlatır.

Ben sana bir gül verdim

Sen yürekten vurursun

Benim sevdam sendedir

Gitme pişman olursun (Çilsüleymanoğlu, 1996, 986)

Sevdiği kişiye gül uzattığı halde yani iyi niyetle gitmesine rağmen sevdiğinin onu yürekten vurduğunu söylemektedir. Yürekten vurmayla kastı ise ona verdiği sevginin büyüklüğüdür. Sevgiliyi ne kadar sevdiğini ve eğer giderse böyle bir âşığı kaybedeceği için pişmanlık duyacağını dile getirir.

Kavak kavaktan uzundur

Dalında biter üzüm

O yar burdan gidince

Kan ağlar iki gözüm (Çilsüleymanoğlu, 1996, 984)

Kavakların uzun olma özelliği ve ağaçlara dolandırılarak ağdırılan üzüm asmalarından bahsedilmektedir. Yârin bu üzüm biten güzel diyardan gitmesi ise sevgilide derin acılar bırakır.

Koca ırmak taşmaz mı?

Sandallar dolaşmaz mı?

Yârim gurbete gitmiş

Rabbim kavuşturmaz mı? (Çilsüleymanoğlu, 1996, 984)

Bartın ilinde bulunan ırmak maniye konu edilerek başlanmıştır. Irmakta sandallarla gezintiler yapılması Bartın hakkında bize bilgi vermektedir. Yâri gurbete gitmiş biri tarafından dile getirilmiştir. Gurbet yüzünden ayrılık yaşayan sevgili Allahtan kavuşmayı istemektedir.

Halk şiirinde en çok işlenen konuların başında gelen ayrılık, hasret ve gurbet her Anadolu insanının ya sevdiği kızın başlık parası için çalışma zorunluluğundan, ya maişet amacıyla sılayı terk etmesinden ötürü yaşadığı sıkıntılardandır. Gurbet ve gariplik sadece sılayı terk edenlerde değil, sılasında sevdiğini göremeyen, bekleyen ve ona kavuşamayanlarda da görülür (Bayraktar – Erol Çalışkan, 2022, 107).

Yiyecek Manileri: Bartın manilerinde bölgeye ait yiyeceklerin de yer aldığını görmekteyiz. Bu yiyecekler bazen ilk iki mısradan bazense son iki mısradan karşımıza çıkar. Söz konusu yiyeceklere sadece doldurma sözler olarak bakmak doğru olmayacaktır. Çünkü bu

yiyecek adları sayesinde bölge tarımı hakkında da bilgi sahibi olmaktadır. Bu da bize bölgeleri ayırt etme ve manileri bölgelere göre düzenlemede yardımcı olmaktadır.

Enginarı haşladım

Doldurmaya başladım

Ellerin yâri geldi

Ağlamaya başladım (Çilsüleymanoğlu, 1996, 976)

İlk iki dizede enginar ve enginardan yapılan dolma maniye konu olmuştur. Başkalarının sevdiği geldiği halde kendi sevdiği gelmeyen kişi bundan yakınarak ağladığını belirtmiştir.

Ayva dibi yemiştin

Yiğittir aşka düşen

Alacaksın beni

Etme böyle perişan (Çilsüleymanoğlu, 1996, 976)

Maniden de anlaşılacağı üzere bölgede ayva yetiştğini görmekteyiz. Sevda çekenin de yiğit bir kimse olduğunu dile getirir. Sevdiğinin kendisini daha fazla bekletmemesini ister.

Ak bakla yeşil bakla

Çiçek kokla gül kokla

Ben burdan gidiyorum

Aklın başını topla (Çilsüleymanoğlu, 1996, 975)

Bartın yöresinde neredeyse her evin bahçesinde görülen bakla maniye konu edilmiştir. Bartın yöresinde kadınlar evlerinin önüne yemelik ihtiyaçlarını ekmektedirler. Bunlardan biri de dönemlik yetişen ve demir bakımından zengin bakladır.

Altın tabakta vişne

Sen git kızım işine

Sevdiğim kız varmazsa

Düşeceğim peşine (Çilsüleymanoğlu, 1996, 974)

Farklı yörelerde yetişmekle birlikte Bartın yöresinde de vişne, kiraz türü meyveler yetişmektedir. Bartın'da neredeyse her evin önünde ağacı bulunan vişne, kiraz meyveleri de bu yörenin manilerine konu edilmiştir.

Ekinleri ekildi

Kökü yere dikildi

Gizli saklı kalmadı

Konu komşu hep bildi (Çilsüleymanoğlu, 1996, 972)

Yetiştirmesi için bol gün ışığı ve yağmur gereken ekin de bölgede yetişmektedir. Eski dönemlerde tarıma verilen değer göz önünde bulundurulduğunda kendi ihtiyaçlarını

karşılamaya çalışan yöre halkı bölgenin koşullarına uygun ürünler yetiştirmektedir. Bu maniler sayesinde de yöreyi tanımak kolaylaşmaktadır.

Hayvan Manileri: Hayvanların da manilerde yer aldığı görülmektedir. Hayvan isimleri genellikle ilk mısralarda karşımıza çıkar. Hayvanların işlevleri, sesleri veyahut görüntüleri manilere konu olmuştur. Bölgede yetişen hayvanlar da yine mani tasnifinde bizlere kolaylık sağlamaktadır. Ancak Bartın yöresindeki manilerde yerel hayvanlardan ziyade daha genel hayvan adları ve özelliklerine vurgu yapılmıştır.

Keçi çıktı meşeye

Kıtır kıtır gevşeye

Sesiy seday çıkmaya

Sıkışa mı kaldıy köşeye (Çilsüleymanoğlu, 1996, 973)

Bartın ağızıyla söylenip aynı şekilde derlenen manide Bartın ilinde keçi yetiştirildiğini görmekteyiz. Keçilerin bazı yerlere kolaylıkla tırmanma özelliği, hareketli ve başını bir yerlere sıkıştırma özelliklerinden yararlanılarak maniye konu oluşturulmuştur.

Kara karga olaydım

Ağaçlara konaydım

Yar Allah'ın seversen

Nişanlın ben olaydım (Çilsüleymanoğlu, 1996, 975)

Birçok bölgede görülen karga Bartın ilinde de mevcuttur. Manilere konu edilmiştir. Bu maniden bölgesel bilgi edinme şansımız yoktur.

Çalı dibinde keklik

Kızlar giyer eteklik

Kızlar çalışkan amma

Oğlanlar da eşeklik (Çilsüleymanoğlu, 1996, 980)

Kızların çalışkanlığından söz edilen manide keklik kuşunu görmekteyiz. Çok yağış almayan daha çok yarı kurak alanlarda yetişen bir tür olan keklik, Bartın'da çok fazla bulunmaz. Bunun nedeni Bartın ilinin Karadeniz bölgesinde olması ve çok yağış almasından kaynaklıdır. Ama yine de manilere konu edildiğini görmekteyiz.

Tavşan gider ekine

Kulakları dikine

Senin sandalyen çürük

Gel otur benimkine (Çilsüleymanoğlu, 1996, 969)

Bartın'ın Amasra ilçesinde bir Tavşan Adası bulunmaktadır. İsmi de adada yaşamakta olan tavşanlardan gelir. Bartın ili için tavşan birçok olaya konu edildiği gibi maniye de dâhil edilmiştir.

Suda balık oyneya
Canım sana gayneya
Günde on beş yar sevsem
Biri sana uymeya (Çilsüleymanoğlu, 1996, 985)

Karadeniz'in kıyısında olan Bartın ili balık bakımından zengindir. Dolayısıyla manilerde de sıkça karşılaşmak mümkündür.

Yer Adları Hakkında Maniler: Yöre hakkında en net bilgileri bu tarz manilerde görmekteyiz. Bölgenin ilçe, mahalle, semt, cadde, sokak isimlerinin manilerin ilk iki mısrasında karşımıza çıktığını söyleyebiliriz. Bu da bize maninin hangi bölgeye ait olduğu bilgisini vermektedir.

Bartın yolu dolaşık
Kara kaşık bulaşık
Yar aklıma gelince
Elimden düştü kaşık (Çilsüleymanoğlu, 1996, 972)

Bölgede yaşayan mani yakıcıları bölgenin ismini kullanarak hem bölge adında mani oluşturmakta hem de farklı kesimden kişiler okuduklarında tasnif etme de kolaylık sağlanmaktadır.

Nereye gidiyon nereye
Bartın'ın deresine
Ben çobanlık yaparım
Kızların sürüsüne (Çilsüleymanoğlu, 1996, 974)

Maniye bakıldığında Bartın ilinde dere bulunduğu, çobanlık mesleğinin icra edildiği görülmektedir. Bartın ilinin ismi kullanılarak maninin hangi yöreye ait olduğu belli edilmektedir.

Amasra'nın yolu üçtür
İmtihan olması güçtür
Yarışma istiyorsan
Becermesi çok güçtür (Çilsüleymanoğlu, 1996, 983)

Manide geçen Amasra, Bartın ilinin ilçelerinden biridir. İl hakkında bilgi verilmeye kalmamış ilçeleri de manilere konu olmuştur. Toplumsal kimlik oluşturulması ve korunması açısından maninin yöresi kesinleştirilmiştir.

Yalıya fener geldi

Algıma neler geldi

Yaşım güççükdür emme

Başıma nele geldi (Çilsüleymanoğlu, 1996, 974)

Yalı mevki, Bartın'ın ırmak kenarındaki bir bölümüne verilen addır. Bartın'a ait bu yer de manilere konu edilmiştir. Bartın ilinde herkesin bildiği bu mevkiyi başka kesimlerden insanlar okuduklarında da bölgenin mekânlarından haberdar olacaklardır.

Serin serin esiyor

İnkumu'da rüzgârlar

Ömrümü tüketiyor

Bana ettiğin nazlar (Çilsüleymanoğlu, 1996, 970)

İnkumu, Bartın ilinin deniz kıyısında yer alan bir ilçesidir. Yaz tatillerinin vazgeçilmez mekânı olan İnkumu sahilini de manilerde görmek mümkündür.

Çalgı Aletleri ile İlgili Maniler: Manilere sadece belli çalgılar konu olmuştur. Bu çalgılardan en fazla ud ve davulla karşılaşmaktayız. Eski dönemleri anlamak, yörenin hangi çalgı aletlerinden faydalandığını görmek açısından manilerde yer alan çalgı aletleri de önem arz etmektedir.

Çal ud'unu çinlesin

Âşık olan dinlesin

Seni benden ayıran

Can vermesin inlesin (Çilsüleymanoğlu, 1996, 975)

Telli bir müzik aleti olan ud maniye konu edilerek âşık olanlara seslenmektedir. Bu müzik aletinden yararlanılarak sevdiği ile arasına girenlere bir beddua etme söz konusudur.

Ud'um ceviz boyalı

İçi bülbül yuvalı

Böyle sevda görmedim

Ben anamdan doğalı (Çilsüleymanoğlu, 1996, 968)

Eski dönemlerde ud, en çok kullanılan müzik aleti olduğu için manilerde bu müzik aletinden sık sık faydalanılmıştır. Ayrıca manide udun neyden yapıldığı hakkında da bilgi verilmektedir.

Davul çalar bayramdır

Herkes sana hayrandır

Gönüller bir olunca

Samanlık seyrandır (Çilsüleymanoğlu, 1996, 966)

Davul, çok eski zamanlardan beri kullanılagelen vurmali bir çalgı aletidir. Her yörenin manilerinde yer alabilir. Bartın yöresi de manilerinde bu çalgı aletini kullanmıştır. Özellikle düğün, bayram ve eğlencelerde ön plana çıkan davulun manilerde yer alması olağan dışı bir durum değildir.

Saz çalarken sukût et

Çalandadır hep gözler

Muhabbeti bozmayın

Söylerim ağır sözler (Çilsüleymanoğlu, 1996, 968)

Saz telli tezeneli bir çalgıdır. Türkülerde adından bolca söz ettiren saz aleti manilere de konu olmuştur. Manide bu müzik aletinin ne denli etkili olduğu ve çalanı kendisine nasıl bağladığı anlatılmaktadır.

Ud'umu çala çala

Çıktım bir ince dala

Eğer beni seversen

Ananı dünür yolla (Çilsüleymanoğlu, 1996, 973)

Âşık, ud aleti üzerinden sevgiliye evlenmek isteğini dile getirmektedir. Farklı yollarla ya da farklı işlevlerle ud aletinin manilere konu edildiği görülmektedir.

Kıyafetle İlgili Maniler: Yöre hakkında en çok bilgi veren maniler; içerisinde kıyafet hakkında bilgi veren manilerdir. Bu maniler sayesinde eski dönemlerde o yörede neler giyildiğini görmekteyiz. Bunları bilmek bize o yörenin kıyafet kültürü hakkında bilgi sunmaktadır. O yöreyi tanımak için maniler birer kültür kaynağı niteliğindedir.

Entarim var pembeden

Leke olmuş giymeden

Bana bir oğlan varmış

On beşine girmeden (Çilsüleymanoğlu, 1996, 968)

Tek parçalı kadın giysisi olan entari manilere konu edilmiştir. Renginden işlevine kadar kullanıldığı dönem hakkında bilgiler sunmaktadır. Bu bilgiler ışığında maninin hangi dönemde icra edildiğini de anlamaktayız.

İnce yazmam başımda

Galem oynar başında

Benim varacım uşak

On üç- on dört yaşında (Çilsüleymanoğlu, 1996, 980)

Pembe, ince gibi detaylar daha çok gençlikte kullanılan eşyalara özgüdür. Bu sebeple maninin genç bir kız tarafından söylendiği aşikârdır. Aynı manide uşak kelimesi de yine eski

dönemlerde genç erkeklere söylenmektedir. Genç kızların oya işlemeli yazmaları manilere konu olmuştur.

Kapeleni al yârim

N'olur bana bak yârim

Bana bir zincir alıp

Gerdanıma tak yârim (Çilsüleymanoğlu, 1996, 985)

Âşık, sevdiğinden istediği şeyi elde edebilmek için ona güzel sözler niteliğinde mani söylemiştir. Kapele eski dönemlerde kullanılan bir şapkadır. Sevdiğinin taktığı kırmızı şapkasını överek bir zincir kolye istemektedir.

Elbisesi yeşil tafta

Otursun yârim safda

Mutluluktan uçuyorum

Gönlümdeki kanatla (Çilsüleymanoğlu, 1996, 966)

Tafta; sert, hışırtılı bir kumaş türü olan taftadan yapılmış yazlık bir elbise türüdür. Bu mani, o dönemlerde kullanılan kıyafetin türü hakkında bilgi niteliğindedir. Âşık, yârimini övmek için kıyafetine övgü dolu sözlerle mani söylemiştir. İçindeki sevgiyi, mutluluğu yârimin kıyafetine iltifat ederek dile getirmiştir.

Al cübbe yeşil sarık

Güveyi pek pısırik

Hâla namaz kılıyor

Fayda etmez öksürük! (Çilsüleymanoğlu, 1996, 967)

Cübbe, elbiselerin üstüne giyilen bir çeşit üstlüktür. Sarık ise fes ya da başlıkların üzerine sarılan tülbent olarak adlandırılabilir. Bartın ilinde de eski dönemlerde bu iki kıyafetin giyildiği ve maniyi konu edildiği görülmektedir.

Sonuç

Mani söyleme geleneği geçmişten günümüze varlığını sürdüren bir gelenek olmuştur. Mani türü de, ilk söyleyeni unutulup ağızdan ağıza değişim ve dönüşüme uğrasa da varlığını sürdürebilmeyi başarmıştır. Mani dizeleri arasında bir anlam bütünlüğü olup olmadığına dair iki farklı görüş söz konusudur. İlk iki dizenin doldurma sözler olup olmadığına dair görüşler çatışmaktadır. Çalışmada görüldüğü üzere ilk iki dize öylesine söylenmiş sözler bütünü değildir. Aksine bu dizeler yörenin sosyal ve kültürel değerleri hakkında bilgi barındırmaktadır. Söz konusu manilere bakılarak yöre hakkında bilgi sahibi olmaktayız. Bu bilgiler ışığında manileri yörelere göre ayırmak ve incelemeye almak kolaylaşmaktadır.

Mani söyleme geleneği Bartın ilinde diğer pek çok ile göre daha yaygındır. Daha çok toplu ortamlarda icra edilen mani düğün, kına gibi yerlerde sıkça karşımıza çıkmaktadır. Bu şekilde genç kızlar ve erkekler birbirlerine açılabilirler. Bu gelenek vesilesiyle bir anlaşma sağlanmaktadır. Yine Bettam geleneği ve Helesa geleneğinde bir araya gelen çocuklar mani söylemektedir. Bir diğer toplanma ise bayramlarda gerçekleştirilir. Maniler, genç kızlar tarafından âşıklarına duyacakları şekilde icra edilir. Bu açıdan değerlendirildiğinde Bartın'da mani söyleme geleneği geçmişten günümüze kadar değişerek fakat sosyal ve kültürel değerleri de içinde barındırarak süregelmiştir.

Selahattin Çilsüleymanoğlu tarafından Bartın yöresinden derlenen maniler Sevda Manileri, Hasret/Özlem Manileri, Ayrılık Manileri, Yiyecek Manileri, Hayvan Manileri, Yer Adları Hakkında Maniler, Çalgı Aletleri ile İlgili Maniler ve Kıyafetle İlgili Maniler olmak üzere 8 başlık altında değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeler neticesinde Bartın yöresinde icra edilen manilerde hangi duygular, ne çeşit hayvanlar, yöreye ait hangi yiyecekler, bilinen hangi çalgı aletlerinin manilere konu olduğu, şehrin adı ve şehre ait yerlerin nasıl maniye dâhil edildiği ve Bartın ilinde maninin icra edildiği dönemde hangi kıyafetler kullanıldığı hakkında bilgilere ulaşılmıştır.

Bu incelemeler neticesinde makale başında verilen mani hakkındaki iki farklı görüşten; maninin ilk iki dizesinin doldurma mısra olmadığı, bu mısraların bize mani hakkında ve maninin icra edildiği yörenin sosyal ve kültürel değerleri hakkında bilgiler verdiği anlaşılmıştır.

Kaynaklar

Akalın, Sami - Şimşek, Esmâ. "Mâniler". Türk Dünyası Edebiyat Tarihi. Haz. Önder Göçgün. 251-297. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2003.

Artun, Erman. "Adana'da Mâni Söyleme Geleneği". Adana Halk Kültürü Araştırmaları I. 1-34. Adana: Adana Büyük Şehir Belediyesi Kültür Yayınları, 2000.

Asma, Çetin. Bartın Kültür ve Turizm Envanteri: Mitolojiden Gezgincilere. Bartın: Bartın İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayını, 2007.

Bayraktar, Müge - Erol Çalışkan, Şerife Seher. "Yol ve Yolculuğun Uğrak Noktası: Bartın Türküleri". Yol Kitabı. 99-115. Çanakkale: Paradigma Akademi Yayınları, 2022.

Boratav, Pertev Naili. "Mâni". İslâm Ansiklopedisi. 1: 285-286. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1997.

Boratav, Pertev Naili. 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı. İstanbul: Gerçek Yayınevi, 2000.

Büyükokutan, Aslı. “Muğla Yöresi Alevî Türkmenlerinde Mâni Söyleme Geleneği”. Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi 13/41, (2007): 255-267.

Çelik, Ali. “Mânilerdeki Gizler ve Bayburt Mânileri”. Millî Folklor Dergisi 13/51, (2001): 100-108.

Çilüeymanoğlu, Selahattin. Bartın Halk Kültürü, Cilt 2. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1996.

Dilçin, Cem. Örneklerle Türk Şiir Bilgisi. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2005.

Dizdaroğlu, Hikmet. Halk Şiirinde Türler. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1969.

Ekici, Metin. “Ödemiş Yöresi Mânileri Üzerine Bir Değerlendirme”. Motif Halk Oyunları Dergisi 31, (2002): 24-27.

Elçin, Şükrü. Halk Edebiyatına Giriş. Ankara: Akçağ Yayınları, 2004.

Erol Çalışkan, Şerife Seher. “Bartın’da Düğün Geleneklerinin Dünü ve Bugünü”. Teke Dergisi 8/1, (2019): 413-445.

Erol, Şerife Seher. “Bartın’da Özel Günler; Bayram, Tören ve Kutlamalar”, UKHAD 1/1, (2015): 43-68.

Gümüş, Şule. “Sivas Manileri Üzerine Bir İnceleme”. Sivas Folkloru Üzerine Yazılar. 15-59. İstanbul: Kriter Yayınevi, 2023.

Karabaş, Seyfi. Bütüncül Türk Budunbilime Doğru. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1999.

Kaya, Doğan. Anonim Halk Şiiri. Ankara: Akçağ Yayınları, 1999.

Sözbir, Feride Uğrun. Bartın İl’inin Sürdürülebilir Turizm Potansiyelinin İrdelenmesi. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi, 2010.